ORALIQ EKIN: TUPROQ UNUMDORLIGI VA IQTISODIY SAMARADORLIK

Sh.I. Mamatojiyev
Farg‘ona davlat universiteti “Aholi tomorqalaridan samarali foydalanish va dorivor o‘simliklar” kafedrasi dotsenti,
Sh. E. Yursunova
Farg‘ona davlat universiteti “Aholi tomorqalaridan samarali foydalanish va dorivor o‘simliklar” kafedrasi o‘qituvchisi

Annotatsiya: Tuproq unumdorligi deganda, o‘simlikning butun o‘suv davri davomida suv va oziq moddalar bilan yaxshi ta’minlanib, gektar hisobiga yuqori hosil olinishi tushuniladi. Tuproq unumdorligi uning doimiy va xech o‘zgarmaydigan sifati emas. Inson yerga to‘g‘ri oqilona ta’sir etganda tuproqning unumdorligi uzluksiz oshib, ekinlardan muttasil yuqori hosil olish ta’minlanadi. Unumdorlik sharoiti tuproqning tabiiy hususiyatiga bog‘liq bo‘libgina qolmasdan, qishloq xo‘jalik ishlab chiqarish vositalari ta’sirida, yani tuproqni madaniylashtirish natijasida hosil bo‘ladi. Unumdorlik sharoiti yaxshi, yani madaniy tuproqlarda o‘simlikning tuproqdagi unumdor elementlar bilan ta’minlanishi yaxshilanadi.

Kalit so‘zlar: Mehnat unumdorligi, tuproqning unumdorlik darajasi, dehqonchilik madaniyati, yuqori hosil, tuproq unumdorligining kamayishi, hosilning pasayishi, agronomik va melioratsiya tadbirlari, mikroorgonizimlar miqdori, tuproq muhiti, donadorligi, qattiq yoki yumshoqligi, tuzilish, haydalma qatlam qalinligi, oraliq ekin, ismaloq (shpinat), aholini ish bilan ta’minlash, daromadlarini oshirish.

Annotation: Soil fertility refers to the fact that a plant is well supplied with water and nutrients during the entire growing period, and a high yield per hectare is obtained. Soil fertility is not its constant and unchanging quality. When a person has a proper and reasonable influence on the earth, the fertility of the soil continuously increases, and continuous high yield of crops is ensured. Fertility conditions do not only depend on the natural characteristics of the soil, but are formed under the influence of agricultural production tools, that is, as a result of soil cultivation. Fertility conditions are good, that is, in cultivated soils, the supply of plants with fertile elements in the soil is improved.

Keywords: Labor productivity, soil fertility level, farming culture, high yield, soil fertility reduction, yield reduction, agronomic and reclamation measures, amount of microorganisms, soil environment, granularity, hard or soft, structure, thickness of

arable layer, intercropping , spinach, providing employment to the population, increasing their income.

Ekinlardan barqaror yuqori hosil olish va ishlab chiqarishda mehnat unumdorligini oshirish bevosita tuproqning unumdorlik darajasiga hamda dehqonchilik madaniyatiga bog‘liq. Tuproq unumdorligi deganda, o‘simlikning butun o‘suv davri davomida suv va oziq moddalar bilan yaxshi ta’minlanib, gektar hisobiga yuqori hosil olinishi tushuniladi. Tuproq unumdorligi uning doimiy va xech o‘zgarmaydigan sifati emas. Inson yerga to‘g‘ri oqilona ta’sir etganda tuproqning unumdorligi uzluksiz oshib, ekinlardan muttasil yuqori hosil olish ta’minlanadi. Aksincha, yerga noto‘g‘ri ishlov berish agrotexnika tadbirlarini pala-partish amalga oshirish esa tuproq unumdorligining kamayishiga va hosilning pasayishiga sabab bo‘ladi.

Dehqonchilikda ilmiy asoslangan agranomik va melioratsiya tadbirlari kompleksi qo‘llanilganda tuproq unumdorligi sistematik oshishi natijasida o‘simliklar zarur oziq moddalar bilan ta’minlanib, yuqori hosil olishga imkon yaratiladi. Unumdorlik sharoiti tuproqning tabiiy hususiyatiga bog‘liq bo‘libgina qolmasdan, qishloq xo‘jalik ishlab chiqarish vositalari ta’sirida, yani tuproqni madaniylashtirish natijasida hosil bo‘ladi. Unumdorlik sharoiti yaxshi, yani madaniy tuproqlarda o‘simlikning tuproqdagi unumdor elementlar bilan ta’minlanishi yaxshilanadi. Tuproqning unumdorlik darajasi undagi chirindi va mikroorgonizimlar miqdori, tuproq muxiti, donadorligi, qattiq yoki yumshoqligi, tuzilish, haydalma qatlam qalinligi va boshqa ko‘rsatkichlarga qarab aniqlanadi. Tuproq unumdorligini belgilovchi asosiy sifat belgisi deb ta’riflangan chirindi yoki gumus miqdorini ko‘paytirishda va mikroorganizmlar faoliyatini yaxshilashda oraliq ekinlarning ham ahamiyati katta. Oraliq ekin ya’ni birinchi asosiy ekilgan ekinning hosili yig‘ishtirib olingandan so‘ng ikinchi asosiy ekinni ekkunga qadar o‘stiriladigan ekinlarga aytiladi.

Yerlardan unumli foydalanish, avgust oyining oxiri, sentabr oyining boshlarida oraliq ekin sifatida to‘la qonli hosil beraoladigan ekinlar ekishni izchil yo‘lga qo‘yish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, bunday ishlarni amalga oshirish yerga muhim profilaktik shifobaxshlik kasb etishi, tuproqni organik modda va ko‘proq azot bilan boyitishi bilan birga, birinchi navbatda bozorlarimizni qish oylarida ham vitaminga boy bo‘lgan sabzavotlar va ko‘katlar bilan to‘ldirish, aholini muntazam ish bilan ta’minlash hamda ularni daromadlarini oshirishga xizmat qiladi.

Bir necha yillardan buyon Uchko‘prik tumanida faoliyat olib borayotgan, A.Payg‘ambarov raxbarligidagi Akbarali Azizov nomli fermer xo‘jaligida olib borilayotgan ishlar yuqorida aytib o‘tilgan tadbirlarning hosilasidir. 2021-yil avgust-sentabr oylarida fermer xo‘jaligining boshoqli dondan bo‘shagan, 2022-yilda g‘o‘za ekish rejalashtirilgan maydonlardan o‘n gektari fermer xo‘jaligi a’zolarining moddiy manfaatdorliklarini oshirish va kuzgi-qishgi davrda ish bilan ta’minlash maqsadida taqsimlab berildi. Bu maydonlarga ismaloq (shpinat) ekilib parvarish qilindi va ko‘katlar yetishtirilib respublikamizning turli shaharlari bozorlariga yetkazib berildi. Mahsulotlarni yetishtirish bilan bog‘liq xarajatlar (yerni haydash, tekislash, egat-pol olish, ekish, urug‘lik, yoqilgi, mineral o‘g‘it, yig‘ishtirib olish) har bir gektar hisobiga 5120 ming so‘mni tashkil etgan bo‘lsa, olingan daromad 30100 ming so‘mni yoki har bir gektar hisobiga 24980 ming so‘mdan sof daromad olindi. 2021 yilda, birgina tumandagi Qummozor qishlog‘ining o‘zida faoliyat olib borayotgan fermer xo‘jaliklarining 20 gektar maydonida bu ekin ekib o‘stirildi. Yuqoridagi amalga oshirilayotgan ishlar aholini ish bilan ta’minlash, daromadlarini oshirish bo‘lsa, ikkinchi tomondan bu oraliq ekin qoldiqlari va ildizi tuproq unumdorligini oshirishda muxim omil bo‘lmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Methods of conducting field experiments. - Methodological manual UzPITI. - Tashkent, 2007. 127 p.
2. Methodological guidelines for testing defoliants. - Tashkent: State Chemical Commission, 2004. - 12 p.
3. Dospehov B.A. Methods of field experience. - Moscow: Kolos, 1985